Recomanacions per l'abordatge de les violències sexuals cap a la infància i l'adolescència als Casals Infantils, Ludoteques i Centres Oberts municipals.

Guia
Març 2022

Departament de Promoció de la Infància - Direcció de Serveis d'Infància, Joventut i Persones Grans - Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI

Ajuntament de Barcelona

Encàrrec realitzat per:

Departament de Promoció de la Infància

Direcció de Serveis d'Infància, Joventut i Persones Grans

Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI

Ajuntament de Barcelona

Professional tècnica municipal participant:

Teresa Juanmartí Palacín

Consultores:

G360. Cartografies Humanes i Socials

Gemma Altell Albajes

Mercè Martí Baliarda

Volem agrair la participació i implicació de les diferents Tècniques d'Infància de Districte, les professionals d'EAIA i les i els professionals dels Casals, Ludoteques i Centres Oberts de la ciutat de Barcelona, a través del grup de treball, els diferents grups focals i les entrevistes realitzades en el marc d'aquest acompanyament.

Març del 2022

QUÈ ÉS AQUEST DOCUMENT?

El present document és fruit del **treball d'acompanyament per l'abordatge de les violències sexuals cap a la infància i l'adolescència als casals infantils, ludoteques i centres oberts municipals de la ciutat de Barcelona**.

El treball d'acompanyament tenia l'objectiu de començar a construir un marc comú de treball respecte a les violències sexuals cap a la infància entre les tres tipologies de recursos municipals implicats i les figures tècniques d'Infància de Districte, així com detectar aquelles necessitats i realitats específiques de cada recurs participant.[1]

Aquest document busca aportar de forma sintètica pautes que ajudin a donar resposta a algunes de les necessitats expressades per parts dels i les professionals participants. Així s'ha estructurat en els següents punts:

- Què és aquest document?
- Què són les violències sexuals cap a infants i adolescents?
- Què implica incorporar la perspectiva de gènere a la intervenció en violències sexuals?
- Límits d'intervenció en violències sexuals des de Casals, Ludoteques i Centres Oberts
- Full de ruta: de la intervenció reactiva a la intervenció proactiva
- Algunes pautes bàsiques per a la intervenció
- Serveis i recursos

[1] Veure quadre DAFO com annex al document

QUÈ SÓN LES VIOLÈNCIES SEXUALS CAP A INFANTS I ADOLESCENTS?

Les violències sexuals cap a la infància i adolescència són una forma més de **violència masclista**.Són resultat del nostre sistema social basat en la desigualtat estructural de gènere i els rols de poder.

Aquest sistema patriarcal possibilita i legitima moltes violències, entre elles, les violències sexuals a la infància i adolescència.

RECORDA

- S'estima que 1 de cada 5 joves ha viscut V.sexual. No es disposa de dades sobre l'abast real del fenomen de la violència sexual infantil
- Major prevalença de V. Sexuals entre nenes i noies
- La majoria de les figures agressores són de l'entorn pròxim o familiar (homes)
- Continua vivint-se en moltes ocasions la violència sexual com un assumpte privat
- Es continua qüestionant des del Sistema la credibilitat de l'infant/adolescent que relata la violència viscuda
- No existeix un perfil socio econòmic i cultural de figura agressora o família on existeix violència sexual cap a infants i/o adolescents

*Violència exercida cap a un infant en la qual s'utilitza una **situació de poder** per vulnerar els drets relacionats amb el seu cos i/o la seva intimitat*

*Vulnerar drets i llibertats infantils amb una finalitat sexual a traves de **rols de poder***

***La invasió** (en el grau que sigui) de la intimitat i/o el cos de l'infant*

Les violències sexuals cap a infants i adolescents no són un problema individual sinó social. Utilitzem la metàfora de l'embut per representar les causes de les violències sexuals cap a infants i adolescents. L'anàlisi dels contextos de Violències sexuals requereix un anàlisi d'allò estructural fins al cas particular i els impactes específics en cada infant/adolescent (mirada interseccional).

Anàlisis on ubiquen únicament les causes en situacions particulars de la figura agressora ens allunyen d'aquesta comprensió estructural de les violències masclistes i per tant de les violències sexuals.

Es contemplen diferents supòsits de context de violències sexuals cap a la infància en el marc dels recursos:

- Situacions de violències sexuals cap a la infància dins els propis equipaments municipals sigui per part de professionals o persones externes al recurs (iguals o adult)
- Situacions de violències sexuals entre iguals que ocorren fora del recurs municipal
- Situacions de violències sexuals dins el nucli familiar o un altre entorn de confiança adult fora del recurs municipal

Cal destacar alguns contextos, situacions i tipologies de violències sexuals per la seva complexitat o especificitats:

- Les violències sexuals en contextos de xarxes socials
- Les violències sexuals entre iguals. En aquests casos caldrà explorar també la possible violència sexual viscuda per part del nen/a agressor/a.
- Les violències sexuals per part de professionals del servei. Caldrà aplicar el protocol intern específic i contemplar l'impacte emocional d'aquest fet per tot l'equip.
- Les violències sexuals cap a infants i adolescents en situació de diversitat funcional i intel·lectual per la seva alta prevalença i la dificultat de la detecció.

QUÈ IMPLICA INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE A LA INTERVENCIÓ EN VIOLÈNCIES SEXUALS?

Incorporar la perspectiva de gènere en l'abordatge de les violències sexuals requereix una revisió de la conceptualització de les pròpies violències sexuals en infants i adolescents i del model d'intervenció. Presentem de forma esquemàtica aquests canvis:

PERSPECTIVA DE GÈNERE

1. **Passem de parlar d'abús sexual a** → **VIOLÈNCIES SEXUALS**
2. **Conceptualitzem les VS cap a infants (siguin nenes o nens)com a** → **VIOLÈNCIES MASCLISTES**

"Incorporar la mirada de gènere passa per entendre les violències sexuals cap als infants i adolescents com una a violència patriarcal més, on s'exerceix un abús de poder per part d'una persona "jeràrquicament" superior en la organització social cap a l'infant o adolescent."

3. **Les necessitats que la mirada adulta percep que té l'infant en el centre de les nostres intervencions** → **PERSPECTIVA DE DRETS DE L'INFANTS**
   Agència del o la pròpia infant/adolescent
4. **Centralitat simbòlica del procés judicial** → **CENTRALITAT DE L'ACOMPANYAMENT I RECUPERACIÓ DE L'INFANT/ADOLESCENT**
5. **Aprenentatge social sobre el rol marental** → **ANÀLISI DEL ROL DE LA MARE DINTRE D'UN CONTEXT DE VIOLÈNCA MASCLISTA**
6. **Infància com a categoria faltada de gènere** → **SOCIALITZACIÓ DIFERENCIAL DE GÈNERE**

ASPECTES CLAU

- Cal analitzar les possibles situacions de violències sexuals entenet la **socialització de gènere diferencial** entre nens i nenes que pot influir en la simptomatologia expressada, les dificultats per relatar la violència viscuda, l'impacte i conseqüències de la violència viscuda i per tant la necessitat diferenciada d' acompanyament si és el cas.

- Cal ubicar les necessitats i els temps de l'infant i/o adolescent en el centre del nostre treball d'acompanyament, separant l'espai del propi procés judicial (en cas d'existir).

- Cal evitar la sobreresponsabilització de la figura materna davant situacions de violències sexuals i evitar emetre un judici de valor sobre les seves capacitats marentals. L'aprenentatge social sobre el rol marental que compartim tots i totes pot esbiaixar una mirada molt més exigent i fins culpabilitzadora cap a ella.

- Existeix una alta correlació entre situacions de violències sexuals cap a infants i adolescents per part de la parella o exparella de la mare i context de violències masclistes en el marc d'aquesta relació de parella.

En general, els diferents marcs conceptuals quan aborden el fenomen de les violències sexuals **no** introdueixen la perspectiva de gènere com un element d'anàlisis d'aquesta realitat, especialment quan es dirigeix a la infància i adolescència. **Es tendeix a parlar d'infància i adolescència com una categoria sense gènere i homogènia i no s'incorporen les possibles diferències existents en**

LIMITS DE LA INTERVENCIÓ DES DE CASALS, LUDOTEQUES I CENTRES OBERTS

Conèixer els límits de les nostres intervencions en el marc d'un servei concret és una de les principals preocupacions que sorgeix als equips professionals davant una sospita o situació de violències sexuals. A continuació es destaquen alguns aspectes concrets dels Casals, ludoteques i Centres Oberts al respecte:

- Es tracta de recursos privilegiats per la identificació de sospites i pel suport en la detecció. També resulten clau pel suport (seguiment) durant el procés d'exploració o treball del recurs de referència (Serveis Socials o altres).

- El treball de detecció, si existeix, serà sempre compartit amb altres recursos. És responsabilitat del servei identificar situacions de sospita i comunicar-les. En aquest sentit no es recomana que el servei apliqui indicadors de detecció especialitzats sinó que dissenyi uns propis **indicadors de sospita**.

RECORDA

- Existeix infradetecció de casos en tots els recursos. En la majoria de vegades es detecten quan ja estan molt cronificats. Pràcticament no hi ha detecció precoç.
- No saber on derivar afecta (limita) a la detecció ja que ens interpel.la i dificulta el no saber com intervenir-hi
- Resulta molt més complex accedir a casos de violències sexuals cap a infants i adolescents de famílies amb nivells socioeconòmics més elevats

- El treball de recuperació queda fora dels límits d'intervenció dels serveis

- Per norma general aquests serveis no seran el recursos principals referents davant la situació de violència sexual o sospita d'ella. Cal tenir present però que moltes vegades és l'únic espai on l'infant/adolescent ha establert el vincle i cal aprofitar aquest fet en el Pla de Treball que s'estableixi per part d'altres recursos.

- Una sospita ha de ser motiu suficient per coordinar-se amb els serveis referents. Les sospites han de poder ser valorades i descartades sense que sigui motiu de descrèdit de la professional ni risc per l'infant/família. El desconeixement dels protocols territorials i procediments al activar serveis ens pot fer explorar més del compte. Per això cal:
    - Conèixer els circuits i procediments i el que implica activar cada recurs
    - Articulació i coordinació amb la resta de recursos des d'un primer moment
    - Compartir el mateix marc sobre les violències sexuals i establir una relació de treball compartit basat en la confiança

De forma esquemàtica presentem els límits d'intervenció d'aquests serveis davant situacions de violències sexuals cap a infants o adolescents:

PREVENCIÓ	SOSPITA	PRIMER ACOMPANYAMENT I DERIVACIÓ	ACOMPANYAMENT DURANT I DESPRÉS DEL PROCÉS
Totes aquelles accions socioeducatives grupals i individuals que ens considerin en el marc del Servei	• Recull d'indicadors de sospita que s'hagin pogut observar en el marc del servei • Primera exploració indirecta amb l'infant/adolescent • Sol.licitar assessorament professional especialitzat en cas de necessitat (veure llistat de recursos) • Comunicar a Serveis Socials si es té sospita de Vsex.	En cas de realizar-se una revelació d'una situació de Vsexual per part de l'infant/adolescent o una altra persona en el marc del recurs s'establiran: • Pautes adequades d'escolta i contenció en un entorn segur i amb privacitat • Comunicació als Serveis Socials corresponents del Districte*	En cas que l'infant/adolescent segueixi en el recurs un cop comunicada la possible situació de Vsexual: • Oferir un espai de seguretat i d'escolta a l'infant sempre que ho necessiti • Formar part del Pla de treball del recurs responsable (Serveis Socials) • Mantenir una coordinación amb els Serveis Socials referents i escola

*Serà clau haver treballat prèviament amb els SS del Districte el circuit específic dins del territori, les vies de retorn d'informació i de treball conjunt.

Nota:

- Cal que el protocol reculli de forma explícita els límits d'intervenció de cada recurs
- Cal que el protocol marc desenvolupi la proposta de treball enxarxat i contempli els casals, ludoteques i centres oberts en les diferents fases d'intervenció
- Cal un treball transversal de coordinació i reconeixement del treball de Casals, Ludoteques i Centres Oberts per part de tots els recursos del territori

FULL DE RUTA: DE LA INTERVENCIÓ REACTIVA A LA INTERVENCIÓ PROACTIVA

Una de les principals estratègies per la millora i sistematització de l'abordatge de les violències sexuals a infants i a adolescents passa per un treball previ intern i comunitari del servei amb accions encaminades principalment a assegurar:

- Un **marc compartit d'intervenció** dins del servei i al territori.
- **Procediments** clars i compartits entre tots els serveis
- Coneixement dels protocols **i implicacions** en el moment de la derivació a un recurs determinat
- **Reconeixement del paper d'aquests serveis** per part de la resta de recursos del territori

ENS POSEM EN MARXA!

Del treball reactiu al proactiu

SERVEIS I EQUIPAMENTS

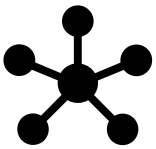	**ASSEGURAR UN MARC I MIRADA COMPARTIDA DINS DEL SERVEI**	És important assegurar-nos de que totes les persones que conformem l'equip identifiquem l'origen estructural de les violències masclistes, i per tant de les violències sexuals i que compartim una mateixa mirada respecte a l'abordatge i les persones participants. • Formació especialitzada sobre V. sexuals des de la perspectiva de gènere • Espais de treball compartit dins de les reunions d'equip o altres espais comuns que generin debat i consens sobre el marc i els límits de la intervenció en V. sexuals dins del servei
	CONTRIBUIR A UN MARC COMPARTIT RESPECTE LES VIOLÈNCIES SEXUALS EN EL VOSTRE TERRITORI	• Conèixer protocols i documents marc que puguin existir a nivell del teu districte • Participar d'espais territorials ja articulats com la Taula d'Infància o de violències masclistes de cada districte i proposar abordar o explorar el marc des d'on es treballen les V. sexuals en el vostre districte • Teixir aliances amb altres serveis pel treball comú que asseguri aquesta mirada compartida

	ESTABLIR UNA FIGURA DE REFERÈNCIA DINS DEL RECURS	Es tracta d'identificar una persona professional dins del vostre recurs per tal de ser la figura de referent en violències sexuals i incorporació de la perspectiva de gènere en el vostre servei. Les seves funcions poden ser, entre d'altres: • Tenir formació actualitzada sobre violències masclistes i en particular violències sexuals cap a infants i adolescents • Recopilar la informació i actualitzacions a nivell de districte, ciutat i àmbit al respecte
	DETECTAR EL CIRCUIT D'ACTUACIÓ I DERIVACIÓ DINS DEL VOSTRE TERRITORI	Es tracta de tenir clars els circuits d'actuació davant sospita o evidència de violència sexual cap a un infant o adolescent, de forma proactiva, abans de que ens arribi un cas concret. Cal identificar quin és el protocol o circuit establert en el vostre territori i contrastar-lo amb els principals serveis implicats. Aquests espais de contrast poden servir-nos per: -Explicitar circuit i vies de derivació -Expectatives de la resta de serveis respecte la vostra intervenció davant aquests casos -Pautes comunes d'actuació -Espais d'articulació i coordinació explícits: • Derivació i retorn d'informació quan l'infant/adolescent o la família segueix en el recurs • Pla de treball compartit amb pautes concretes per les actuacions dins del servei
	ESTABLINT PAUTES BÀSIQUES COMUNES DE SERVEI DAVANT SOSPITA O CERTESA DE V SEXUALS	Internament, dins de l'equip cal identificar: • Possibles indicadors de sospita • Pautes a tenir en compte davant sospita o confirmació de situació de violència sexual a nivell de tracta amb les persones implicades • Identificació dels espais específics des d'on explorar o acompanyar dins del servei
	CORREFERÈNCIES DAVANT UN CAS	Parlem de correferències internes i externes davant sospita o cas de V sexual en el servei: • **Correferències internes**: Professional que ha establert millor vincle amb l'infant/adolescent + figura de referència en violències sexuals dins del servei • **Correferències entre serveis**: davant casos complexes es pot establir un treball conjunt entre la figura de referència d e l'infant en el vostre servei i la figura de referència d'un altre recurs des del que es treballi la violència sexual (Per ex. Serveis socials). L'establiment de plans de treball comuns facilitarà la nostra feina des d'una mirada integrada del cas.

	ESTAR EN EL MAPA	Donar a conèixer el servei i les seves funcions, trencant possibles biaixos o creences que es pugui tenir sobre les nostres funcions en el territori.

Anotacions:

FORMACIÓ

- Cal tenir en compte la rotació de professionals en aquests recursos alhora de transmetre model i pautes d'intervenció
- Calen formacions amb continguts consensuats, almenys a escala de ciutat, perquè totes les persones professionals de la xarxa maneguin els mateixos conceptes, evitant que la intervenció depengui del criteri subjectiu de cada professional
- Atès que no totes les professionals de la xarxa tenen formació especialitzada en gènere i violències sexuals, se suggereix que les licitacions per a gestionar recursos d'infància incloguin la necessitat que tots els equips tinguin formació en violència sexual en la infància amb perspectiva de gènere.

RECURSOS DE L'ENTORN

- Cal conèixer i incorporar altres projectes, serveis i espais de participació del territori on s'abordin les violències sexuals i assegurar també que es comparteix el mateix marc:
    - Cal detectar aquells territoris on ja hi ha iniciatives en VS i veure com integrar-les amb el treball dels centres/tècniques de districte
    - Vincular a les xarxes territorials d'infància i adolescència si existeixen en el districte (Ex. XAFIR https://xafir.org/, Xarxa Franja Besós de Sant Andreu, Xarxa Xapó de Nou Barris, Xarxes Horta-Guinardó...)

DISTRICTE I DEPARTAMENT

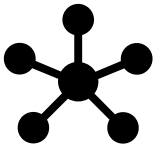	**ASSEGURAR UN MARC I MIRADA COMPARTIDA DINS DE CADA TERRITORI I A NIVELL DE CIUTAT**	És important assegurar-nos de que dins de cada districte els serveis implicats identifiquen l'origen estructural de les violències masclistes, i per tant de les violències sexuals i que compartim una mateixa mirada respecte a l'abordatge de les V. sexuals: • Formació especialitzada sobre V. sexuals des de la perspectiva de gènere • Espais de treball compartit dins del Districte i entre Districtes
	ESPAIS DE SUPERVISIÓ DE CASOS I SERVEIS EN CLAU DE GÈNERE	Assegurar que cada recurs té accés a supervisió especialitzada en clau de gènere.
	CONCRETAR UN PROCEDIMENT FORMAL D'ACTUACIÓ I DERIVACIÓ DE LES VIOLÈNCIES SEXUALS EN EL VOSTRE TERRITORI	Revisió i actualització del protocol marc. Difusió del mateix en format escalat a nivell de districte/ciutat: • Explicitar circuit i vies de derivació • Expectatives de la resta de serveis respecte la vostra intervenció davant aquests casos • Pautes comunes d'actuació • Espais d'articulació i coordinació explícits
	ESTABLIR UNA FIGURA DE REFERÈNCIA DINS DEL DISTRICTE I A NIVELL DE DEPARTAMENT	La figura tècnica d'Infància a nivell de districte i una figura dins del Departament de Promoció a la infància. Les seves funcions seran: • Recopilar la informació i actualitzacions a nivell de districte, ciutat i àmbit al respecte • Assessorar davant dubtes sobre el procediment a seguir o actuar quan aquest no es compleix o presenta dificultats
	ESTAR EN EL MAPA	Es tracta d'assegurar-se que es consideren aquests serveis (Casals, Ludoteques i Centres Oberts) dintre del circuit d'atenció com a agents clau per la proximitat amb infants/adolescents. Caldrà establir convenis a nivell de direcció que assegurin una articulació amb Serveis Socials que permeti: • Derivació i retorn d'informació quan l'infant/adolescent o la família segueix en el recurs • Pla de treball compartit amb pautes concretes per les actuacions dins del servei
	REPENSAR ESPAIS I XARXES TERRITORIALS	Assegurar que existeix un espai estable i formal dins la Taula d'Infància o de violències masclistes de cada districte per exemple, per assegurar que es reballen i comparteixen els casos de V sexuals o sospita de V sexual en el territori. Estimular la participació de Casals, Ludoteques i Centres Oberts en ells de forma directa o indirectament.

ALGUNES PAUTES BÀSIQUES PER A L'INTERVENCIÓ

Disseny d'indicadors de sospita dins dels serveis

Per tal de dissenyar els indicadors de sospita dels serveis ens podem basar en alguns d'aquests indicadors (entre d'altres) de forma consensuada amb tot l'equip. Els indicadors de sospita podran variar segons edat de l'infant/adolescent i es recomana establir-los per franges d'edat:

INDICADORS ESPECÍFICS	• Relat de l'infant o mare o altra persona adulta • Conductes sexualitzades i coneixements sexuals no adequats per edat • Detecció de situacions en el joc simbòlic, dibuixos...
INDICADORS INESPECÍFICS*	Identificació de canvis en la conducta respecte a: • Baix rendiment escolar • Enuresis i altres comportaments regressius per l'edat • Malestar físic (Trastorns psicosomàtics, com ara dolor recurrent del cap o del ventre, sense aparent causa orgànica) • Trastorns del son (malsons) i pors o fòbies • Rebuig contacte físic • Desconfiança envers les persones i conductes antisocials • Dificultat per relacionar-se amb el grup d'iguals • Retraïment social • Conductes agressives i irritabilitat • Estat depressiu i/o angoixat • Baixa autoestima • Actitud hipervigilant • Rebuig del propi cos • Trastorns de la conducta alimentària

*Aquests indicadors són inespecífics i en la seva majoria poden respondre a un altre tipus de problemàtiques, per tant no són exclusius ni definitoris de situació de violència sexual de forma aïllada. Però sí que representen senyals d'alerta/sospita que cal contextualitzar i contrastar amb la observació.

Pautes bàsiques d'atenció davant situacions o possibles situacions de violències sexuals

PREVENCIÓ

Es tracta d'una de les principals accions dins dels serveis. Les accions preventives van encaminades a infants i adolescents i també a famílies (parentalitat positiva).

Es tracta d'accions tan individuals com grupals de forma planificada com a través de la resolució o gestió de situacions/dinàmiques que puguin sorgir en el marc del servei.

Tota acció encaminada a l'educació sexual serà preventiva a mitjà termini.

En el cas específic dels i les adolescents, dins dels aspectes a tenir en compte en clau de gènere pel treball amb ells/elles serà necessari identificar aspectes transversals per la nostra pràctica diària dirigida a tots i totes elles i d'altres aspectes específics a treballar de forma diferenciada per tal de revertir les desigualtats existents, fruit de la socialització de gènere:

Continguts a treballar amb joves

Noies	Nois
• Comunicació assertiva • Pensament crític respecte a: -Instrumentalització del cos -L'Androcentrisme -El mandat de ser pels altres -L'agència sobre els seus propis actes • Problematitzar sobre l'acceptació dels riscos pel fet de ser noies	• El mandat dels riscos com aprenentatge de la masculinitat • Prendre consciència dels privilegis de gènere i els mecanismes/formes de mantenir-los (violència) • Treballar l'empatia

PAUTES GENERALS DAVANT SOSPITA O CONTEXT DE VIOLÈNCIES SEXUALS

- Trobar un espai tranquil per poder parlar a soles amb l'infant/adolescent
- Generar un espai de confiança
- Mantenir una actitud empàtica. Assegurar la confidencialitat.
- Assegurar l'entorn i el temps adequat per parlar
- Preguntes facilitadores. Breus i clares.
- Escolta activa sense interrupcions ni judicis.
- Creure l'experiència que relata l'infant/adolescent
- Fer-la sentir que no està sola i que no és culpa seva.
- Defensar el seu dret a viure sense violència.
- Ajudar-la a reflexionar, respectant els silencis i sense judici.
- Validar els seus sentiments.
- Reforçar el pas que ha donat per explicar-ho
- Ajudar-la a realitzar un pla de seguretat.
- Recolzar, acceptar i assistir en les seves decisions.
- Comprendre les seves dificultats.

REVELACIÓ I PRIMER ACOMPANYAMENT

Davant una situació de revelació establim la següent pauta d'actuació: **Acollir, Contenir, Enfortir i derivar.**

ACOLLIR ***Donar espai per parlar d'allò que ha passat***	
Creure el relat sense jutjar: *vols compartir amb mi el que va passar? Havia passat abans això?*. Fer saber que allò que li passa li passa a més infants/adolescents *"hi ha altres infants que han viscut situacions com la que has explicat"*	**A EVITAR** Comentaris com *"per què ha passat?"* o *"què vas fer tu?"* ja que culpen i responsabilitzen a la persona o comentaris de judici sobre la permanència en aquesta situació *"perquè no ho has dit abans?"*
CONTENIR ***Transmetre que podem escoltar i ajudar-la***	
Encoratjar a parlar del que sent. Reconèixer i validar les emocions que expressi (por, vergonya, tristesa). Escoltar sense jutjar . Algunes estratègies que ens poden ajudar: *"De vegades està bé parlar de les coses que ens han passat encara que siguin terribles/no siguin agradables..."* , *"És normal sentir-se espantada/confusa..."*	**A EVITAR** Posar distància emocional i transmetre distanciament, interrompre bruscament el relat, parlar molt i ocupar tot l'espai, forçar la pressa de decisions i cal també evitar comentaris que no permetin la seva expressió emocional com "tranquil·la" o comentaris que la pressionin a prendre decisions
ENFORTIR ***Valorar la cerca d'ajuda com a un primer pas***	
Reconèixer i valorar el que s'ha fet fins ara Respectar i enfortir les iniciatives que ha pres Ajudar a organitzar però respectant les seves decisions Donar suport sense donar consells	**EVITAR** Jutjar, criticar o desqualificar el què s'ha fet fins ara o les decisions que s'han pres.

"Has fet un pas important parlant del que t'està passant... Ha passat alguna cosa diferent perquè avui hagis vingut?	
DERIVACIÓ I SEGUIMENT ***Donar informació clara i facilitar la vinculació al servei de derivació***	
Assegurar.se de mantenir un canal obert . "M'agradaria que em vagis explicant com vas/si et passa alguna altra cosa..." Explicar el circuit/procés que s'iniciarà a l'infant/adolescent i a la família (si és el cas).	**EVITAR** Donar un excés d'informació i recursos inicialment Prometre aspectes que no podrem complir (la no revelació del que ha explicat...)

ALTRES

- Crear una maleta de recursos a ser distribuïda a la xarxa de professionals per a treballar la detecció i l'abordatge a través d'eines lúdiques i amb propostes pedagògiques per a cada tipus de situació i intervenció;

- Desenvolupar eines per l'acompanyament des d'una mirada transcultural. Alguns serveis relaten com a bona pràctica el treball conjunt amb figures mediadores a l'hora de treballar o abordar situacions de violències sexuals amb famílies d'origen divers

- Que les famílies percebin que tots els professionals (Centre Obert, Serveis Socials, Escola…) actuen de la mateixa manera i amb el mateix missatge, donant consistència i força.

- Planificar sessions multiserveis on explicar el cas, si hi ha cap sospita concreta, i acordar els passos a seguir i funcions de cadascun dels agents implicats pel cas en concret.

- La por a la incertesa al què passarà, és una de les majors pors en aquest moment del procés i genera resistències inconscients. Així seria important poder explicar bé el circuit, itinerari i/o procés que es seguirà amb tots els passos i possibles mesures que es prendran. També identificant els moments més crítics o difícils i poder buscar conjuntament un suport, acompanyament i/o recolzament per aquests.

- Els protocols en si no són suficients si no hi ha una cultura de treball compartit i un coneixement i reconeixement entre serveis

DADES SOBRE RECURSOS I SERVEIS

Programa per a la prevenció de les violències sexuals en l'infància i l'adolescència:

https://ajuntament.barcelona.cat/infancia/ca/canal/prevencio-i-atencio-d-labus-sexual-infantil

Indicadors del Departament d'Educació. Generalitat de Catalunya:

http://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/maltractament-infantil-adolescent/documents/indicadors-maltractament.pdf

Recursos per demanar assessorament:

TELÈFON INFÀNCIA RESPON: Infància Respon és un servei públic d'atenció exclusivament telefònica que funciona vint-i-quatre hores al dia, els 365 dies de l'any, que té l'objectiu de prevenir i detectar els maltractaments d'infants i adolescents

SARA I SARA JOVE: servei ambulatori d'àmbit ciutat i de titularitat municipal que ofereix atenció ambulatòria específica a persones víctimes de situacions de violència masclista (dones, infants i adolescents, i persones LGTBI, o persones del seu entorn proper directament afectades per aquesta violència).

sara@bcn.cat
sara.jove@bcn.cat

EQUIP EMMA VALL D'HEBRON. Equip EMMA-Unitat d'Atenció a les Violències vers la Infància i l'Adolescència

CJAS. Centre Jove d'atenció a les sexualitats: 93 415 10 00/ Consulta i demana cita al WhatsApp: 687 74 86 40

SERVEIS SOCIALS DE CADA DISTRICTE

ANNEXOS

Abordatge de les violències sexuals Casals, Ludoteques i Centres Oberts

Què són les violències sexuals cap a infants i adolescents?

Les violències sexuals cap a la infància i adolescència són una forma més de **violència masclista**. Són resultat del nostre sistema social basat en la desigualtat estructural de gènere i rols de poder.

Recorda

- 1 de cada 5 joves ha viscut v.sexual. No es disposa de dades sobre l'abast real del fenomen de la violència sexual infantil
- Major prevalença de V. Sexuals entre nenes i noies La majoria de les figures agressores són de l'entorn pròxim o familiar (homes)
- Continua vivint-se en moltes ocasions la violència sexual com un assumpte privat
- Es continua qüestionant la credibilitat de l'infant/ adolescent que relata la violència viscuda
- No existeix un perfil socio econòmic i cultural de figura agressora o família on existeix violència sexual cap a infants i/o adolescents

Perspectiva de gènere

la socialització de gènere diferencial entre nens i nenes que pot influir en la simptomatologia expressada, les dificultats per relatar la violència viscuda, l'impacte i conseqüències de la violència viscuda i per tant la necessitat diferenciada d' acompanyament si és el cas.

Cal posar es necessitats i els temps que expressa l'infant i/o adolescent en el centre del nostre treball d'acompanyamen.

L'**aprenentatge social sobre el rol marental** que compartim tots i totes pot esbiaixar una mirada molt més exigent i fins culpabilitzadora cap a ella.

Existeix una **alta correlació entre situacions de violències sexuals cap a infants** i adolescents per part de la parella o exparella de la mare i context de **violències masclistes** en el marc d'aquesta **relació de parella.**

Límits de la intervenció des dels Casals, Ludoteques i Centres Oberts

PREVENCIÓ

Totes aquelles accions socioeducatives grupals i individuals que ens considerin en el marc del Servei

SOSPITA

- Primera exploració indirecta amb l'infant/adolescent
- Sol.licitar assessorament professional especialitzat en cas de necessitat (veure llistat de recursos)
- Recull d'indicadors de sospita que s'hagin pogut observar en el marc del servei
- Comunicar a Serveis Socials si es té sospita de Vsex.

PRIMER ACOMPANYAMENT I DERIVACIÓ

En cas de realizar-se una revelació d'una situació de Vsexual per part de l'infant/ adolescent o una altra persona en el marc del recurs s'establiran:

- Pautes adequades d'escolta i contenció en un entorn segur i amb privacitat
- Comunicació als Serveis Socials corresponents del Districte*

ACOMPANYAMENT DURANT I DESPRÉS DEL PROCÉS

En cas que l'infant/adolescent segueixi en el recurs un cop comunicada la possible situació de Vsexual:

- Oferir un espai de seguretat i d'escolta a l'infant sempre que ho necessiti
- Formar part del Pla de treball del recurs responsable (Serveis Socials)
- Mantenir una coordinación amb els Serveis Socials referents i escola

*Serà clau haver treballat prèviament amb els SS del Districte el circuit específic dins del territori, les vies de retorn d'informació i de treball conjunt.

Recorda

- Infradetecció de casos. En la majoria de vegades es detecten quan ja estan molt cronificats. Pràcticament no hi ha detecció precoç.
- No saber on derivar afecta (limita) a la detecció ja que ens interpel.la i dificulta el no saber com intervenir-hi
- Resulta molt més complex accedir a casos de violències sexuals cap a infants i adolescents de famílies amb nivells socioeconòmics més elevats

Ajuntament de Barcelona
Departament de Promoció de la Infància
Departament de Promoció de la Infància

& ENS POSEM EN MARXA!

Claus per preparar el servei i la nostra intervenció davant possibles situacions de violències sexuals

Del treball reactiu al proactiu

1 ASSEGURAR UN MARC I MIRADA COMPARTIDA DINS DEL SERVEI

És important assegurar-nos de que totes les persones que conformem l'equip identifiquem l'origen estructural de les violències masclistes, i per tant de les violències sexuals i que compartim una mateixa mirada respecte a l'abordatge i les persones participants.

Formació especialitzada sobre V. sexuals des de la perspectiva de gènere / Espais de treball compartit dins de les reunions d'equip o altres espais comuns que generin debat i consens sobre el marc i els límits de la intervenció en V. sexuals dins del servei

2 CONTRIBUIR A UN MARC COMPARTIT RESPECTE LES VIOLÈNCIES SEXUALS EN EL VOSTRE TERRITORI

* Conèixer protocols i documents marc que puguin existir a nivell del teu districte
* Participar d'espais territorials ja articulats com la Taula d'Infància o de violències masclistes de cada districte i proposar abordar o explorar el marc des d'on es treballen les V. sexuals en el vostre districte
* Teixir aliances amb altres serveis pel treball comú que asseguri aquesta mirada compartida

3 ESTABLIR UNA FIGURA DE REFERÈNCIA DINS DEL RECURS

Es tracta d'identificar una persona professional dins del vostre recurs per tal de ser la figura de referent en violències sexuals i incorporació de la perspectiva de gènere en el vostre servei.

4 DETECTAR EL CIRCUIT D'ACTUACIÓ I DERIVACIÓ DINS DEL VOSTRE TERRITORI

Es tracta de tenir clars els circuits d'actuació davant sospita o evidència de violència sexual cap a un infant o adolescent, de forma proactiva, abans de que ens arribi un cas concret.

Cal identificar quin és el protocol o circuit establert en el vostre territori i contrastar-lo

5 ESTABLINT PAUTES BÀSIQUES COMUNES DE SERVEI DAVANT SOSPITA O CERTESA DE V SEXUALS

Internament, dins de l'equip cal identificar:

Possibles indicadors de sospita

Pautes a tenir en compte davant sospita o confirmació de situació de violència sexual a nivell de tracta amb les persones implicades

Identificació dels espais específics des d'on explorar o acompanyar dins del servei

6 CORREFERÈNCIES DAVANT UN CAS

Parlem de correferències internes i externes davant sospita o cas de V sexual en el servei:

Correferències internes: Professional que ha establert millor vincle amb l'infant/adolescent + figura de referència en violències sexuals dins del servei

Correferències entre serveis: davant casos complexes es pot establir un treball conjunt entre la figura de referència de l'infant en el vostre servei i la figura de referència d'un altre recurs des del que es treballi la violència sexual (Per ex. Serveis socials). L'establiment de plans de treball comuns facilitarà la nostra feina des d'una mirada integrada del cas.

7 ESTAR EN EL MAPA

Donar a conèixer el servei i les seves funcions, trencant possibles biaixos o creences que es pugui tenir sobre les nostres funcions en el territori.

Ajuntament de Barcelona
Departament de Promoció de la Infància
Departament de Promoció de la Infància

& ENS POSEM EN MARXA!

Claus per millorar la intervenció a nivell de Districte i Ciutat davant possibles situacions de violències sexuals des de Casals, Ludoteques i Centres Oberts

1

ASSEGURAR UN MARC I MIRADA COMPARTIDA DINS DEL SERVEI

És important assegurar-nos de que dins de cada districte els serveis implicats identifiquen l'origen estructural de les violències masclistes, i per tant de les violències sexuals i que compartim una mateixa mirada respecte a l'abordatge de les V. sexuals:
Formació especialitzada sobre V. sexuals des de la perspectiva de gènere
Espais de treball compartit dins del Districte i entre Districtes

Del treball reactiu al proactiu

2

ESPAIS DE SUPERVISIÓ DE CASOS I SERVEIS EN CLAU DE GÈNERE

Assegurar que cada recurs té accés a supervisió especialitzada en clau de gènere.

3

CONCRETAR UN PROCEDIMENT FORMAL D'ACTUACIÓ I DERIVACIÓ DE LES VIOLÈNCIES SEXUALS EN EL VOSTRE TERRITORI

Revisió i actualització del protocol marc. Difusió del mateix en format escalat a nivell de districte/ciutat:
Explicitar circuit i vies de derivació
Expectatives de la resta de serveis respecte la vostra intervenció davant aquests casos
Pautes comunes d'actuació
Espais d'articulació i coordinació explícits

4

ESTABLIR UNA FIGURA DE REFERÈNCIA DINS DEL DISTRICTE I A NIVELL DE DEPARTAMENT

La figura tècnica d'Infància a nivell de districte i una figura dins del Departament de Promoció a la infància. Les seves funcions seran:
Recopilar la informació i actualitzacions a nivell de districte, ciutat i àmbit al respecte
Assessorar davant dubtes sobre el procediment a seguir o actuar quan aquest no es compleix o presenta dificultats amb els principals serveis implicats.

5

ESTAR EN EL MAPA

Es tracta d'assegurar-se que es consideren aquests serveis (Casals, Ludoteques i Centres Oberts) dintre del circuit d'atenció com a agents clau per la proximitat amb infants/adolescents. Caldrà establir convenis a nivell de direcció que assegurin una articulació amb Serveis Socials que permeti:
Derivació i retorn d'informació quan l'infant/adolescent o la família segueix en el recurs
Pla de treball compartit amb pautes concretes per les actuacions dins del servei

6

REPENSAR ESPAIS I XARXES TERRITORIALS

Assegurar que existeix un espai estable i formal dins la Taula d'Infància o de violències masclistes de cada districte per exemple, per assegurar que es reballen i comparteixen els casos de V sexuals o sospita de V sexual en el territori. Estimular la participació de Casals, Ludoteques i Centres Oberts en ells de forma directa o indirectament.

Ajuntament de Barcelona
Departament de Promoció de la Infància
Departament de Promoció de la Infància

Origen intern	Fortaleses	Debilitats
	• Casals i centres oberts tenen un accés privilegiat a nens i nenes i poden treballar la prevenció i detectar • **Disponibilitat per part de les professionals d'assumir un encàrrec més clar i protagonista a la detecció**, principalment • Alguns recursos utilitzen mediadores per establir la relació amb les famílies i ajudar a interpretar diferències culturals • **Facilitat de detectar a barris amb famílies de baixos rendiments i múltiple atenció: més professionals implicades i famílies més oberta**	• Desconeixement dels límits de la seva intervenció • Manca de formació en prevenció, detecció i abordatge i eines per treballar-ho • **Actuacions informals i subjectives** • **Indicadors subjectius i no consensuats dins un mateix equip** • **Absència d'un procediment intern 'actuació** • Infrautilització dels recursos de Lleure per a la detecció, sensació que podrien fer molt més • Absència d'una maleta de recursos o recursos especialitzats per treballar directament amb nens i nenes • Més dificultats a detectar i treballar amb famílies de classe mitjana-alta: més tancades i molt resistents a què es qüestioni el seu model de criança
Origen extern	Oportunitats	Amenaces
	• Casals, ludoteques i centres oberts tenen un accés privilegiat a nens i nenes i poden fer una observació que permeti detectar les VS i posar en coneixement dels altres recursos • **Alguns recursos treballen directament amb SSB integrats al mateix espai per la qual cosa la coordinació és fluida**	• Desconeixement de la xarxa de professionals i recursos que treballen en infància a cada territori • Inexistència d'una xarxa d'infància on, entre d'altres temes, es pugui abordar la VS • **Inexistència d'un protocol que estipuli concretament la conceptualització, indicadors, circuits d'intervenció i coordinació entre professionals** •

		• **Coordinació amb els recursos només en casos d'urgència i sense regularitat** • **Absència d'espais de formació conjunta entre recursos i espais per compartir casos sense que sigui des de la urgència per recollir bones pràctiques**

Recomanacions per l'abordatge de les violències sexuals cap a la infància i l'adolescència als Casals Infantils, Ludoteques i Centres Oberts municipals.

Guia
Març 2022

Departament de Promoció de la Infància - Direcció de Serveis d'Infància, Joventut i Persones Grans - Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI